

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De voorwaarde in het vermogensrecht

Stolz, H.

Citation

Stolz, H. (2015, March 4). *De voorwaarde in het vermogensrecht. Meijers-reeks*. Boom Juridische Uitgevers (BJu), Den Haag. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/32123>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/32123>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/32123> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Stolz, Hendrik

Title: De voorwaarde in het vermogensrecht

Issue Date: 2015-03-04

De voorwaarde in het vermogensrecht

De voorwaarde in het vermogensrecht

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op woensdag 4 maart 2015
klokke 16.15 uur

door

Hendrik Stolz

geboren te Kiel (Bondsrepubliek Duitsland)

in 1967

Promotiecommissie:

Promotor: Prof. mr. W.G. Huijgen

Overige leden: Prof. mr. Jac. Hijma
Dr. A. Janssen (Westfälische Wilhelms-Universität
Münster, Bondsrepubliek Duitsland)
Prof. mr. H.J. Snijders
Prof. mr. M.H. Wissink (Rijksuniversiteit Groningen)

Lay-out: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest

© 2015 H. Stolz

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-6290-031-8

www.bju.nl

Voor mijn geliefde Tosca en zoon Brecht

Verkorte inhoudsopgave

LIJST VAN AFKORTINGEN	XIX
1 HET ONDERZOEK	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Doel en opzet van het onderzoek	3
1.3 Structuur van de presentatie van de onderzoeksresultaten	17
1.4 Methodologie	18
1.5 Wat vormt geen deel van dit onderzoek?	18
1.6 Gehanteerde terminologie	20
2 BEGRIPSBEPALING	23
2.1 Een eerste verkenning	23
2.2 De functies van voorwaarden	36
2.3 De plaats van de voorwaarde in het vermogensrechtelijke systeem	50
2.4 De vereisten van onzekerheid en toekomstigheid	65
2.5 De inhoud van de gebeurtenis	122
2.6 Het intreden van de voorwaarde	124
2.7 Eigendomsvoorbehoud, huurkoop en koop op proef	167
2.8 Resumé: wat is een voorwaarde?	170
3 DE VOORWAARDELIJKE WERKING	173
3.1 De problematiek van de 'voorwaardelijke werking'	173
3.2 Nadere bestudering van de opschortend voorwaardelijke werking	241
3.3 Nadere bestudering van de ontbindend voorwaardelijke werking	288
3.4 De partijwil als grondslag voor de voorwaardelijke werking	309
3.5 De onterechte focus op de voorwaardelijkheid van verbintenissen	316
4 TOTSTANDKOMING, VORMVEREISTEN EN BEWIJS VAN VOORWAARDEN	319
4.1 De totstandkoming van voorwaarden	319
4.2 Voorwaarden en vormvereisten	361
4.3 Bewijs ter zake bestaan, vervuld zijn en inhoud van een voorwaarde	370
5 BEPERKINGEN AAN VOORWAARDELIJKHEID	385
5.1 Het uitgangspunt van de partijvrijheid ten aanzien van voorwaardelijkheid	385
5.2 Onmogelijke voorwaarden	405

5.3	Dwingend onvoorwaardelijke rechtsverhoudingen	445
5.4	De gevolgen van strijd met beperkingen aan voorwaardelijkheid	466
6	DE POSITIES VAN PARTIJEN GEDURENDE DE PERIODE VAN ONZEKERHEID	485
6.1	De posities van partijen bezien vanuit de systematiek	485
6.2	Materiële gevolgen gedurende de periode van onzekerheid	497
7	DE INVLOED VAN PARTIJEN OP HET INTREDEN VAN EEN VOORWAARDE	579
7.1	Vormen van invloed op het intreden van een voorwaarde	579
7.2	De gemengde voorwaarde in enkele opmerkingen	609
7.3	Potestatieve voorwaarden	610
7.4	Artikel 6:23 BW	681
8	HET EINDE VAN VOORWAARDELIJKHEID	731
8.1	Het intreden of vervallen van de voorwaarde	731
8.2	Bijzondere gevallen van beëindiging van voorwaardelijkheid	748
9	DE SYSTEMATIEK VAN DE BEËINDIGING VAN VOORWAARDELIJKHEID	761
9.1	De eenvoudige variant: de rechtsverhouding bestaat onvoorwaardelijk voort	761
9.2	De moeilijke variant: de rechtsverhouding eindigt	768
10	DE RELATIE TUSSEN VOORWAARDEN, BEZIT EN HOUDERSCHAP	855
10.1	Inleiding	855
10.2	Bezit 'onder ontbindende voorwaarde'	856
10.3	De levering van roerende zaken onder opschortende voorwaarde	881
11	VOORWAARDELIJKE BESCHIKKINGEN	905
11.1	Een voorwaardelijk beschikken met goederenrechtelijke werking is mogelijk	905
11.2	Verklaring van de goederenrechtelijke werking	924
11.3	Het Anwartschaftsrecht: een beschikken door de verwachter over zijn gerechtigdheid	1022
11.4	Overige vraagstukken in verband met een voorwaardelijk beschikken	1044
	SAMENVATTING EN CONCLUSIES	1077
	ZUSAMMENFASSUNG UND SCHLUSSFOLGERUNGEN	1091
	LITERATUURLIJST	1105
	JURISPRUDENTIEREGISTER	1141
	WETSARTIKELREGISTER	1149
	TREFWOORDENREGISTER	1155
	BIJLAGEN	1167
	CURRICULUM VITAE	1175

Inhoudsopgave

LIJST VAN AFKORTINGEN		XIX
1	HET ONDERZOEK	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Doel en opzet van het onderzoek	3
1.2.1	Doel en opzet op hoofdlijnen	3
1.2.2	Bestudering van het Nederlandse geldend recht	5
1.2.3	Het rechtshistorisch onderzoek	8
1.2.4	Het rechtsvergelijkend onderzoek	10
1.2.5	De nadere uitwerking	14
1.2.6	Samenhang tussen deelonderwerpen	15
1.2.7	Geen probleemstelling of centrale onderzoeksvraag	16
1.3	Structuur van de presentatie van de onderzoeksresultaten	17
1.4	Methodologie	18
1.5	Wat vormt geen deel van dit onderzoek?	18
1.6	Gehanteerde terminologie	20
2	BEGRIPSBEPALING	23
2.1	Een eerste verkenning	23
2.1.1	De voorwaarde in het Nederlands, Duits en Zwitsers recht	23
2.1.2	Wat is géén voorwaarde?	32
2.2	De functies van voorwaarden	36
2.2.1	De functie in het rechtsverkeer	36
2.2.2	De functie in de dogmatiek	46
2.3	De plaats van de voorwaarde in het vermogensrechtelijke systeem	50
2.3.1	Inleiding en plan van behandeling	50
2.3.2	De wettelijke systematiek	51
2.3.3	Waar kan de voorwaarde aan zijn verbonden?	57
2.3.4	De voorwaarde als onzelfstandig bestanddeel of zelfstandige modaliteit	62
2.4	De vereisten van onzekerheid en toekomstigheid	65
2.4.1	Inleiding	65
2.4.2	Het vereiste van 'toekomstigheid'	69
2.4.3	De vereisten van objectieve en subjectieve onzekerheid	74
2.4.3.1	De vereiste onzekerheid in de verschillende stelsels	74
2.4.3.2	Het belang van de vraag welke vorm van onzekerheid vereist is	87

2.4.3.3	Uitsluitend subjectieve onzekerheid als (on)juiste grondslag	96
2.4.3.4	Vragen goederenrechtelijke rechtsverhoudingen om objectieve onzekerheid?	100
2.4.3.5	Art. 3:85 BW bij tussentijds ingetreden objectieve zekerheid	102
2.4.3.6	Subjectieve zekerheid bij objectieve onzekerheid	104
2.4.3.7	Is onzekerheid ten aanzien van de gevolgen van de rechtsverhouding van belang?	107
2.4.4	Het belang van de factor kans voor de onzekerheid	108
2.4.4.1	De factor kans in de verschillende stelsels	108
2.4.4.2	De relatie tussen de factor kans en de vorm van onzekerheid	109
2.4.4.3	Wanneer is een bepaalde kans nog te beschouwen als daadwerkelijke onzekerheid?	111
2.4.5	De verhouding tussen voorwaarde en tijdsbepaling	112
2.4.5.1	Voorwaarde en tijdsbepaling in de verschillende stelsels	112
2.4.5.2	De afgrenzingsproblemen tussen voorwaarde en tijdsbepaling	113
2.4.5.3	Hoe ver strekt het verschil in rechtsgevolgen tussen voorwaarde en tijdsbepaling?	115
2.5	De inhoud van de gebeurtenis	122
2.6	Het intreden van de voorwaarde	124
2.6.1	Werking van rechtswege...	124
2.6.2	... en zonder terugwerkende kracht	130
2.6.2.1	De betekenis van terugwerkende kracht	130
2.6.2.2	Was onder het OBW inderdaad sprake van terugwerkende kracht?	142
2.6.2.3	De nadelen van terugwerkende kracht	145
2.6.2.4	De voordelen van terugwerkende kracht	157
2.6.2.5	Terugwerkende kracht als regelend recht	158
2.6.2.6	Inhoudelijke wijzigingen door het verval van de terugwerkende kracht	166
2.7	Eigendomsvoorbehoud, huurkoop en koop op proef	167
2.8	Resumé: wat is een voorwaarde?	170
3	DE VOORWAARDELIJKE WERKING	173
3.1	De problematiek van de 'voorwaardelijke werking'	173
3.1.1	Inleiding	173
3.1.2	De begrippen 'overeenkomst' en 'verbintenis'	176
3.1.2.1	Een bescheiden studie naar de begrippen 'overeenkomst' en 'verbintenis'	176
3.1.2.2	De (on)mogelijkheid van een voorwaardelijke overeenkomst	195

3.1.3	Waarop heeft de voorwaardelijkheid betrekking?	199
3.1.3.1	Voorwaardelijk ontstaan of voorwaardelijke werking?	199
3.1.3.2	Voorwaardelijkheid heeft geen betrekking op de gebondenheid	214
3.1.4	Het begrip 'voorwaardelijke werking'	216
3.1.4.1	De voorwaardelijke werking als opgenomen in het NBW	216
3.1.4.2	Voorwaardelijke werking als beschrijvend of verklarend begrip	220
3.1.4.3	Materiële gevolgen van de voorwaardelijke rechtsverhouding	229
3.2	Nadere bestudering van de opschortend voorwaardelijke werking	241
3.2.1	Inleiding	241
3.2.2	De Vorwirkung	242
3.2.2.1	Het begrip van de Vorwirkung in de verschillende stelsels	242
3.2.2.2	Een nadere duiding van het begrip van de Vorwirkung voor het Nederlandse recht	251
3.2.2.3	De systematische verklaring voor het bestaan van de Vorwirkung	252
3.2.2.4	Heeft de rechtsbetrekking tussen partijen betekenis voor de Vorwirkung?	253
3.2.3	Nakoming van de opschortend voorwaardelijke verbintenis	254
3.2.3.1	De onverschuldigde betaling en art. 6:25 BW	254
3.2.3.2	Wat is bedoeld met de 'overeenkomstige toepassing' in art. 6:25 BW?	264
3.2.3.3	Het vereiste van 'dwaling' voor toepasselijkheid van art. 6:25 BW	267
3.2.3.4	Waarom opschortende voorwaardelijkheid nakoming niet in de weg staat	268
3.2.4	Hoe is de onduidelijkheid rond de opgeschorte werking ontstaan?	283
3.2.5	Nogmaals de opschortend voorwaardelijke werking	285
3.3	Nadere bestudering van de ontbindend voorwaardelijke werking	288
3.3.1	Inleiding	288
3.3.2	De verklaring voor de ongedaanmaking en de functie van art. 6: 24 BW	288
3.3.2.1	De verklaringen in de verschillende stelsels	288
3.3.2.2	Een presteren zónder verplichting tot ongedaanmaking	299
3.3.2.3	De grondslag voor het ontstaan van obligatoire ongedaanmakingsverplichtingen	300
3.3.3	Beëindiging van de rechtsverhouding bij het intreden van de voorwaarde	304
3.3.3.1	De grondslag voor de beëindiging van de rechtsverhouding	304
3.3.3.2	Nuanceringen in de beëindiging van de rechtsverhouding	307

3.3.4	Nogmaals de ontbindend voorwaardelijke werking	308
3.4	De partijwil als grondslag voor de voorwaardelijke werking	309
3.5	De onterechte focus op de voorwaardelijkheid van verbintenissen	316
4	TOTSTANDKOMING, FORMVEREISTEN EN BEWIJS VAN VOORWAARDEN	319
4.1	De totstandkoming van voorwaarden	319
4.1.1	Inleiding	319
4.1.2	Vormt onvoorwaardelijkheid het uitgangspunt?	319
4.1.3	De partijwil respectievelijk rechtshandeling als grondslag	321
4.1.3.1	De partijwil als grondslag in de verschillende stelsels	321
4.1.3.2	De relatie tussen subjectieve onzekerheid en de grondslag van voorwaarden	328
4.1.3.3	De stilzwijgende voorwaarde	331
4.1.3.4	Het bestendig gebruikelijk beding	333
4.1.4	Andere grondslagen voor voorwaardelijkheid?	333
4.1.4.1	Inleiding	333
4.1.4.2	De gewoonte	334
4.1.4.3	De wettelijke voorwaarde	337
4.1.4.4	Door de rechter gestelde voorwaarden, redelijkheid en billijkheid	354
4.1.5	Bezwaren tegen andere grondslagen dan de partijwil	355
4.2	Voorwaarden en vormvereisten	361
4.2.1	Inleiding	361
4.2.2	Kan een voorwaarde de toekomstige voldoening aan een vormvereiste inhouden?	362
4.2.3	Vindt een vormvereiste toepassing op het overeenkomen van de voorwaarde zelf?	365
4.2.4	Het intreden van een zuiver potestatieve voorwaarde en vormvereisten	368
4.3	Bewijs ter zake bestaan, vervuld zijn en inhoud van een voorwaarde	370
5	BEPERKINGEN AAN VOORWAARDELIJKHEID	385
5.1	Het uitgangspunt van de partijvrijheid ten aanzien van voorwaardelijkheid	385
5.1.1	Inleiding	385
5.1.2	Het brede uitgangspunt van mogelijke voorwaardelijkheid	386
5.1.3	Waarom toch beperkingen aan de voorwaardelijkheid?	389
5.1.4	De wettelijke grondslagen voor beperkingen aan voorwaardelijkheid	394
5.2	Onmogelijke voorwaarden	405
5.2.1	Inleiding	405

5.2.2	Onmogelijkheid van bepaalde voorwaarden	405
5.2.2.1	Elders besproken onmogelijke voorwaarden	405
5.2.2.2	Onmogelijkheid uit hoofde van de aard van de rechtshandeling	406
5.2.3	Strijd met wet, goede zeden of openbare orde	407
5.2.3.1	Strijd met wet, goede zeden of openbare orde in de verschillende stelsels	407
5.2.3.2	De voorwaarde als 'verboden' inhoud of strekking van art. 3:40 lid 1 BW?	415
5.2.3.3	In welke gevallen is sprake van strijd met de goede zeden?	417
5.2.4	Beperkingen uit hoofde van het goederenrecht	421
5.2.4.1	Beperkingen uit hoofde van het goederenrecht in de verschillende stelsels	421
5.2.4.2	Beperkingen uit hoofde van de vrije overdraagbaarheid	430
5.2.4.3	Beperkingen uit hoofde van verhaalsmogelijkheden door schuldeisers	439
5.2.4.4	Overige beperkingen uit hoofde van de numerus clausus	442
5.3	Dwingend onvoorwaardelijke rechtsverhoudingen	445
5.3.1	Inleiding	445
5.3.2	Dwingende onvoorwaardelijkheid	446
5.3.2.1	Dwingende onvoorwaardelijkheid in de verschillende stelsels	446
5.3.2.2	Waarom is onzekerheid soms 'onaanvaardbaar'?	459
5.3.2.3	De toestemming onder voorwaarde	463
5.3.2.4	De voorwaardelijke aanvaarding van een aanbod	465
5.4	De gevolgen van strijd met beperkingen aan voorwaardelijkheid	466
5.4.1	Inleiding	466
5.4.2	De lastige keuze tussen mogelijke consequenties	467
5.4.2.1	De gevolgen van strijd met beperkingen in de verschillende stelsels	467
5.4.2.2	De gevolgen van voorwaardelijkheid in strijd met art. 3: 38 BW	479
5.4.2.3	Kan art. 3:41 BW leiden tot nietigheid van uitsluitend de voorwaarde?	480
5.4.2.4	De gevolgen van nietige voorwaardelijkheid uit hoofde van het goederenrecht	481
6	DE POSITIES VAN PARTIJEN GEDURENDE DE PERIODE VAN ONZEKERHEID	485
6.1	De posities van partijen gezien vanuit de systematiek	485
6.1.1	Inleiding	485
6.1.2	De wettelijke systematiek van de voorwaardelijke posities in de verschillende stelsels	485
6.1.3	Toepassing van art. 6:26 BW mede in het verband van art. 3: 296 BW	491

6.2	Materiële gevolgen gedurende de periode van onzekerheid	497
6.2.1	Inleiding	497
6.2.2	Nakoming	498
6.2.2.1	Nogmaals de nakoming van de voorwaardelijke verbintenis	498
6.2.2.2	De relatie tussen voorwaardelijkheid, opeisbaarheid en de veroordeling tot nakoming	499
6.2.2.3	Botsende rechten op levering bij voorwaardelijkheid	501
6.2.2.4	Verrekening	506
6.2.3	Bescherming van de verwachter en de zorgplicht van de bezwaarde	514
6.2.3.1	Securisatie van de positie van de verwachter	514
6.2.3.2	De zorgplicht van de bezwaarde en de daaruit voortvloeiende kosten	534
6.2.4	Goede trouw	543
6.2.5	De kwalificatie van vorderingen als voorwaardelijk of toekomstig	549
6.2.5.1	Inleiding	549
6.2.5.2	De scheidslijn in de verschillende stelsels	551
6.2.5.3	Redenen voor het lastige onderscheid tussen toekomstige en voorwaardelijke vorderingen	559
6.2.5.4	Het 'criterium-Kleijn' en andere opvattingen ter zake toekomstigheid	563
6.2.5.5	Is een algemeen toepasbaar criterium wel denkbaar?	570
6.2.5.6	Een criterium gericht op de gebondenheid van partijen	572
6.2.5.7	De vordering tot ongedaanmaking na het intreden van de voorwaarde	574
7	DE INVLOED VAN PARTIJEN OP HET INTREDEN VAN EEN VOORWAARDE	579
7.1	Vormen van invloed op het intreden van een voorwaarde	579
7.1.1	Inleiding	579
7.1.2	Van géén tot doorslaggevende invloed en de terminologie	580
7.1.2.1	De drie hoofdgroepen van invloed van partijen	580
7.1.2.2	Geen of beperkte invloed	582
7.1.2.3	Doorslaggevende invloed	586
7.1.2.4	Doorslaggevende invloed op het intreden óf niet-intreden	602
7.1.2.5	De afgrenzingsperikelen tussen de groepen van voorwaarden	605
7.1.2.6	Willekeur als wilsvrijheid en als grens aan wilsvrijheid	607
7.1.3	Het belang van de kwalificatie van de invloed	608
7.2	De gemengde voorwaarde in enkele opmerkingen	609
7.3	Potestatieve voorwaarden	610
7.3.1	Inleiding	610
7.3.2	De geobjectiveerd potestatieve voorwaarde	612

7.3.3	De zuiver potestatieve voorwaarde	618
7.3.3.1	Wordt een zuiver potestatieve voorwaarde als mogelijk beschouwd?	618
7.3.3.2	Bedenkingen tegen zuiver potestatieve voorwaarden	640
7.3.3.3	De (on)mogelijkheid van de overige varianten van zuiver potestatieve voorwaarden	654
7.3.4	Een aantal kwesties met betrekking tot potestatieve voorwaarden	659
7.3.4.1	Het onderscheid tussen geobjectiveerd en zuiver potestatieve voorwaarden	659
7.3.4.2	'Beroep' door een partij en de kwalificatie als potestatief	663
7.3.4.3	Potestatieve voorwaarden en de toekomstigheid van vorderingen	666
7.3.4.4	Potestatieve voorwaarden en goederenrechtelijke werking	671
7.4	Artikel 6:23 BW	681
7.4.1	Inleiding	681
7.4.2	De toepassing van art. 6:23 BW	684
7.4.2.1	Toepassing van de regel van art. 6:23 BW in de verschillende stelsels	684
7.4.2.2	De verhouding tussen causaal verband, rechtsgevolgen en bewijslastverdeling	720
7.4.2.3	Vormt art. 6:23 BW inderdaad een uitwerking van de redelijkheid en billijkheid?	725
8	HET EINDE VAN VOORWAARDELIJKHEID	731
8.1	Het intreden of vervallen van de voorwaarde	731
8.1.1	Inleiding	731
8.1.2	Is een voorwaarde ingetreden of vervallen?	732
8.1.3	'Beroep' door een partij als constitutief vereiste	738
8.1.4	De beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid	743
8.2	Bijzondere gevallen van beëindiging van voorwaardelijkheid	748
8.2.1	Inleiding	748
8.2.2	Verloop van een termijn	749
8.2.3	Afstand van een voorwaarde	755
9	DE SYSTEMATIEK VAN DE BEÏNDIGING VAN VOORWAARDELIJKHEID	761
9.1	De eenvoudige variant: de rechtsverhouding bestaat onvoorwaardelijk voort	761
9.1.1	Inleiding	761
9.1.2	De systematiek en de gevolgen van het onvoorwaardelijk worden in de verschillende stelsels	762
9.2	De moeilijke variant: de rechtsverhouding eindigt	768
9.2.1	Inleiding	768

9.2.2	Nogmaals de systematiek van de beëindiging in de verschillende stelsels	770
9.2.3	Contractsvrijheid ten aanzien van de gevolgen van de beëindiging	777
9.2.3.1	Het algemene uitgangspunt van contractsvrijheid	777
9.2.3.2	Contractsvrijheid ten aanzien van de gevolgen in de verschillende stelsels	778
9.2.4	De verplichting tot ongedaanmaking	782
9.2.4.1	Het begrip 'ongedaanmaking'	782
9.2.4.2	De betekenis van de terugwerkende kracht in het verband van de ongedaanmaking	792
9.2.4.3	De in het BW ontbrekende regeling voor ongedaanmaking bij ontbindende voorwaardelijkheid	803
9.2.4.4	Ongedaanmaking bij verval van een opschortende voorwaarde?	818
9.2.4.5	De gerechtigdheid tot vruchten	826
9.2.4.6	Zijn ongedaanmakingsverplichtingen wederkerig?	846
9.2.5	Kritiek op de systematiek van de beëindiging bij voorwaarden in het NBW	847
10	DE RELATIE TUSSEN VOORWAARDEN, BEZIT EN HOUDERSCHAP	855
10.1	Inleiding	855
10.2	Bezit 'onder ontbindende voorwaarde'	856
10.2.1	Het belang van het vraagstuk van 'bezit onder voorwaarde'	856
10.2.2	Drie visies op de figuur van bezit	858
10.2.3	Wat is een 'feit'?	861
10.2.4	De tussenstand	866
10.2.5	Voorwaardelijk gehouden bezit als figuur van feitelijke aard	867
10.2.6	Voorwaardelijk gehouden bezit gekwalificeerd als recht	875
10.2.7	Samenvatting en conclusie	880
10.3	De levering van roerende zaken onder opschortende voorwaarde	881
10.3.1	De 'problematiek' van de bezitsverschaffing bij opschortende voorwaardelijkheid	881
10.3.2	De betekenis van macht en het verschil met bezit	884
10.3.3	De wijziging van macht in bezit bij het intreden van een opschortende voorwaarde	889
10.3.4	Macht en consensuele levering	894
11	VOORWAARDELIJKE BESCHIKKINGEN	905
11.1	Een voorwaardelijk beschikken met goederenrechtelijke werking is mogelijk	905
11.1.1	Inleiding	905
11.1.2	Goederenrechtelijke werking als gevolg van voorwaardelijk beschikken	906

11.1.3	Het begrip 'goederenrechtelijke werking'	907
11.1.4	De aanvaarding in de verschillende stelsels	917
11.2	Verklaring van de goederenrechtelijke werking	924
11.2.1	Inleiding	924
11.2.2	Vijf verstorende elementen in de Nederlandse discussie	925
11.2.2.1	Geen duidelijk alternatief van de wetgever voor de terugwerkende kracht	925
11.2.2.2	Art. 3:84 lid 4 BW in de systematiek van de goederenrechtelijke werking	931
11.2.2.3	Twee aspecten van goederenrechtelijke werking, één verklaring?	938
11.2.2.4	Twee soorten voorwaarden, één verklaring?	940
11.2.2.5	Een alternatief voor een onder het OBW ontbrekende systematiek	941
11.2.3	Vier systemen, vier problemen	942
11.2.3.1	Inleiding	942
11.2.3.2	Voorwaardelijkheid van de titel met terugwerkende kracht	942
11.2.3.3	Voorwaardelijkheid van de levering mét en zónder terugwerkende kracht	944
11.2.3.4	Overdracht gevolgd door een voorwaardelijke retro-levering	945
11.2.3.5	Voorwaardelijke goederenrechtelijke gerechtigdheid	947
11.2.4	De verklaringen onder het OBW	951
11.2.4.1	Inleiding	951
11.2.4.2	De periode tot 1930	952
11.2.4.3	De periode 1930-1950	956
11.2.4.4	De periode 1950-1992 en de conclusie	962
11.2.5	De verklaringen naar Duits en Zwitsers recht en het DCFR	969
11.2.5.1	Inleiding	969
11.2.5.2	Duits recht	970
11.2.5.3	Zwitsers recht	976
11.2.5.4	DCFR	981
11.2.6	Verklaringen voor het Nederlands geldend recht	984
11.2.6.1	Inleiding	984
11.2.6.2	Voorwaardelijkheid van een overdrachtsvereiste	986
11.2.6.3	Voorwaardelijke goederenrechtelijke gerechtigdheid	994
11.2.7	Materiële consequenties van de verschillende verklaringen	1006
11.2.8	De conclusie voor het Nederlands geldend recht	1017
11.3	Het Anwartschaftsrecht: een beschikken door de verwachter over zijn gerechtigdheid	1022
11.3.1	Inleiding	1022
11.3.2	Het Duitse en Zwitserse Anwartschaftsrecht	1023
11.3.2.1	Inleiding	1023
11.3.2.2	Duits en Zwitsers recht	1023
11.3.2.3	Nederlandse visies op het Duitse Anwartschaftsrecht	1035

11.3.3	Een Nederlands Anwartschaftsrecht?	1037
11.3.3.1	Inleiding	1037
11.3.3.2	De richting van de Nederlandse discussie	1038
11.4	Overige vraagstukken in verband met een voorwaardelijk beschikken	1044
11.4.1	Inleiding	1044
11.4.2	Is goederenrechtelijke werking van regelend of dwingend recht?	1045
11.4.3	Art. 3:89 lid 2 BW en de opname van een voorwaarde in de akte van levering	1048
11.4.4	Derdenbescherming	1050
11.4.4.1	Inleiding	1050
11.4.4.2	De niet-ingeschreven voorwaarde: art. 3:24 of 3:26 BW?	1052
11.4.4.3	De niet-ingeschreven beëindigde voorwaardelijkheid: art. 3:24 BW?	1057
11.4.4.4	Derdenbescherming uit hoofde van art. 3:36 BW	1065
11.4.4.5	Derdenbescherming uit hoofde van art. 3:86 of 3:88 BW?	1066
11.4.4.6	Het moment waarop bescherming intreedt en eventueel weer vervalt	1074
	 SAMENVATTING EN CONCLUSIES	 1077
	ZUSAMMENFASSUNG UND SCHLUSSFOLGERUNGEN	1091
	LITERATUURLIJST	1105
	JURISPRUDENTIEREGISTER	1141
	WETSARTIKELREGISTER	1149
	TREFWOORDENREGISTER	1155
	BIJLAGEN	1167
	I – concept van E.M. Meijers voor afd. 6.1.5 (in de nummering van Meijers afd. 6.1.4)	1169
	II – concept van E.M. Meijers voor de toelichting bij afd. 6.1.5	1171
	CURRICULUM VITAE	1175

Lijst van afkortingen

AA	Juridisch studentenblad Ars Aequi
A-G	Advocaat-Generaal
Art.	Artikel
BB	Der Betriebs-Berater
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGH	Bundesgerichtshof
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen
BR	Bouwrecht
BW (NBW)	Nederlands Burgerlijk Wetboek van 1992
Cc	Code civil
DB	Der Betrieb, Wochenschrift für Betriebswirtschaft, Steuerrecht, Wirtschaftsrecht, Arbeitsrecht
DCFR	Draft Common Frame of Reference
Diss.	Dissertatie
ECLI	European Case Law Identifier
FBN	Fiscale Berichten voor het Notariaat
FS	Festschrift
ftV	Fiscaal Tijdschrift Vermogen
Fw.	Faillissementswet
HR	Hoge Raad der Nederlanden
InsO	Insolvenzordnung
Inv.	Invoering
JBN	Juridische Berichten voor het Notariaat
Jo	Juncto
JOR	Jurisprudentie Onderneming & Recht
KG	Kort Geding
LJN	Landelijk Jurisprudentienummer
MDR	Monatsschrift für Deutsches Recht
MvA	Memorie van antwoord
MvT	Memorie van toelichting
MvV	Maandblad voor Vermogensrecht
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NJW-RR	NJW-Rechtsprechungs-Report Zivilrecht
Nt.	Noot
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht
OBW	Nederlands Burgerlijk Wetboek van 1838
O&F	Onderneming & Financiering

OM	Ontwerp Meijers
Ow	Overgangswet nieuw Burgerlijk Wetboek
P-G	Procureur-Generaal
PG	Parlementaire Geschiedenis van het nieuwe Burgerlijk Wetboek
PECL	Principles of European Contract Law
Rb.	Rechtbank
RGZ	Reichsgericht, Entscheidungen in Zivilsachen
RM Themis	Rechtsgeleerd Magazijn Themis
Rn.	Randnummer
R.o.	Rechtsoverweging
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
RvdW	Rechtspraak van de Week
TM	Toelichting Meijers
UvA	Universiteit van Amsterdam
V&O	Vennootschap & Onderneming
VV	Voorlopig Verslag
W.	Weekblad van het Recht
WBR	Wet op belastingen van rechtsverkeer
WEG	Gesetz über das Wohnungseigentum und das Dauerwohnrecht
WFR	Weekblad voor fiscaal recht
WM	Wertpapier-Mitteilungen
WPNR	Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie